

VU-onderzoek verantwoord

Beroering over Amsterdams experiment niet terecht

door W. van der Burg en E. Schroten

In de afgelopen week werd bekend dat het VU-ziekenhuis een experiment wil gaan uitvoeren, waarbij embryonale hersencellen worden ingebracht bij ratten met de ziekte van Parkinson. (Trouw 12 december). Dank zij deze dierproeven hoopt men inzicht te krijgen in de vraag of dit een behandelingswijze is die over een aantal jaren ook op Parkinsonpatiënten kan worden toegepast.

Helaas werd in de discussie, ook op radio en televisie, dit experiment voortdurend op één hoop gegooid met het voorgestelde onderzoek van de Maastrichtse hoogleraar Gerardts, die speciaal embryo's wil gaan kweken voor wetenschappelijk onderzoek. Op dit laatste voorstel is veel terecht kritiek gekomen, ook in de Tweede Kamer: het gaat hierbij om een puur instrumenteel gebruik van pril menselijk leven, hetgeen moreel niet acceptabel is. Er is echter

een zeer essentieel verschil tussen beide soorten onderzoek: in het onderzoek aan de VU worden geen embryo's gekweekt, maar worden alleen dode embryo's gebruikt die door abortus beschikbaar zijn gekomen.

Kernvragen

In dit artikel willen we het onderzoek aan de Vrije Universiteit nader onder de loep nemen.

Er zijn hierbij twee kernvragen, te weten:

1. Vragen in verband met de bron van het donormateriaal: het geaborteerde embryo.
2. Vragen in verband met de operatie als zodanig, met name vragen rondom het experimentele en risikante karakter ervan.

Het geaborteerde embryo: Centraal in de discussie staat de vraag naar de status van het embryo. Naar onze mening dient gesteld te worden dat een levend embryo als potentieel menselijk persoon, maar vooral als reeds bestaand menselijk leven, recht heeft op bescherming op grond van het morele principe van respect voor de menselijke waardigheid. Weliswaar heeft deze bescherming niet dezelfde kracht als die voor een volwassen mens, maar ook een embryo heeft een eigen beschermwaardigheid. Verder kan gesteld worden dat naarmate het embryo ouder wordt, de beschermwaardigheid toeneemt.

Principe van respect

Met dit principe van respect voor de menselijke waardigheid is verbonden de stelregel dat de mens nooit alleen als middel gezien mag worden, maar altijd tevens als doel moet worden gezien. Anders gezegd: een puur instrumentele benadering van menselijk leven is niet toegestaan. Vandaar dat wij ernstiger bezwaren hebben tegen het Maastrichtse onderzoek: speciaal kweken is de meest extreme vorm van instrumentaliteit. Het gaat echter in het Amsterdamse onderzoek om gebruik van cellen van een dood embryo. Het embryo wordt noch speciaal gekweekt, noch speciaal gedood voor het onderzoek; het komt beschikbaar omdat een vrouw om geheel los van het onderzoek staande redenen tot een abortus besloot. Naar ons inzicht dienen in dat geval globaal

dezelfde regels te gelden als voor het verkrijgen van organen bij lijk van mensen. Daarom dienen de volgende voorwaarden te worden gesteld, die gedeeltelijk zijn ontleend aan de Zweedse regels en aan het standpunt van de Gezondheidsraad.

Een eerste vereiste is dat alleen weefsel van een dode vrucht mag worden gebruikt. Ten tweede moet de geaborteerde vrouw toestemming verlenen. Een belangrijke eis is verder dat het eventuele gebruik geen invloed mag hebben op de huidige abortuspraktijk, noch ten aanzien van tijdstip noch ten aanzien van methode van abortus. Evenmin mag transplantatie reden zijn voor abortus. Een vierde voorwaarde is goedkeuring door de medisch-ethische commissie van het ziekenhuis. Als laatste eis: niet alleen de abortusprocedure maar ook andere aspecten van het geheel mogen niet of nauwelijks belastend zijn voor de vrouw. Zo lijkt het ons onjuist dat bij de vrouw zelf van tevoren een HIV- of andere test wordt afgenomen - dit is een te ingrijpend gebeuren. Voorzover wij weten is in het VU-experiment aan al deze voorwaarden voldaan.

Geen beïnvloeding

De voornaamste complicatie is echter de derde genoemde voorwaarde: dat de abortuspraktijk niet beïnvloed mag worden. Dit betekent met name dat er geen sprake mag zijn van speciaal zwanger worden en aborteren met het oog op transplantatie bij een familielid of voor geld.

We gaan hier om voor de hand liggende redenen niet in op de morele en levensbeschouwelijke kwesties rond het abortusvraagstuk zelf, maar gaan ervan uit dat in de Nederlandse praktijk geaborteerd embryo-weefsel feitelijk beschikbaar is. Essentieel is dat bij een 'gewone' abortus het verwekken en de

dood van het embryo niet gewenst wordt met het oog op de transplantatie, maar omdat er zwaarwegende redenen zijn om in dit geval het ontstane leven te beëindigen, bijvoorbeeld omdat er een belangenconflict is met de moeder, of omdat de vrucht ernstige afwijkingen vertoont.

Bij een 'gewone' abortus is de dood niet bewust gewild met het oog op de transplantatie, maar als een helaas onvermijdelijk gevolg van de beslissing tot aborteren. In het geval van het bewust verwekken en aborteren met het oog op de transplantatie wordt het leven van de vrucht echter uitsluitend instrumenteel gezien, en wordt de dood direct geïntendeerd met het oog op de transplantatie. Dat is fundamenteel in strijd met de norm dat een menselijk wezen nooit zuiver en alleen als middel gebruikt mag worden.

In feite is een dergelijke handelwijze te vergelijken met het doden van een mens zuiver en alleen om een ander mens aan donororganen te helpen, hetgeen natuurlijk onaanvaardbaar is. Zoals we ook bij gewone transplantaties van essentiële organen of weefsels donatie alleen aanvaardbaar vinden als de donor reeds gestorven is als gevolg van van de transplantatie onafhankelijke oorzaken, geldt dit ook voor het embryo.

Strikte eis

Dit leidt tot een strikte eis dat de abortus nooit speciaal mag geschieden met het oogmerk van de transplantatie. Het zal duidelijk zijn dat met name dit risico van speciaal 'kweken' veel van de maatschappelijke onrust heeft veroorzaakt, en met name de associatie met het Maastrichtse onderzoek. Bij een zorgvuldige procedurele toetsing en bewaakte anonimiteit van de donor en ontvanger kan dit gevaar echter vermeden worden. De Am-

sterdamse onderzoekers sluiten bovendien uitdrukkelijk uit dat er embryo's gekweekt worden.

Ethische problemen aan de operatie zelf: Op dit moment is de techniek nog niet zover dat de operatie al op mensen kan worden uitgetoet. Daarvoor zijn de risico's en onzekerheden nog te groot. Het zal zeker nog een aantal jaren duren voor voldoende kennis en vaardigheid is opgedaan om serieus te overwegen deze operatie uit te voeren op mensen als ontvangers van het hersenmateriaal. En dat is waar het uiteindelijk om draait: het helpen van mensen die lijden aan de ziekte van Parkinson.

Te zijner tijd zullen voor de toelaatbaarheid van deze experimenten dezelfde voorwaarden gesteld worden als aan andere medische experimenten. Dat houdt bijvoorbeeld in een zorgvuldige toestemmingsprocedure, met goede informatie aan de patiënten. Maar dat houdt ook in dat het medisch-technisch antwoord moet zijn om de operatie te verrichten. Op dit moment is dat, zoals gezegd, nog niet verantwoord. Een van de mogelijkheden om deze methode te testen is door middel van zorgvuldige dierproeven. Vandaar dat men aan de VU thans deze dierproeven wil gaan verrichten.

Conclusie

We begrijpen dat er de nodige commotie is ontstaan over het door de VU uit te voeren onderzoek. Niettemin menen we dat deze niet terecht is. Met name is het onjuist dit onderzoek over één kam te scheren met het onderzoek in Maastricht, waar men embryo's speciaal wil gaan kweken. De zeer zware argumenten die daartegen gelden, gelden niet tegen het VU-onderzoek. Wil men ooit de mogelijkheid hebben om over te gaan tot behandeling van Parkinsonpatiënten met deze operatie, dan zal men eerst dierproeven moeten verrichten. Vanuit dat gezichtspunt is het VU-onderzoek een moreel verantwoorde stap.

Mr. drs. W. van der Burg en prof. dr. E. Schroten zijn respectievelijk onderzoeker in de ethiek aan de faculteit der wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Utrecht en hoogleraar christelijke ethiek vanwege de Nederlandse hervormde kerk aan dezelfde universiteit. Beide auteurs zijn verbonden aan het Centrum voor bio-ethiek en gezondheidsrecht van de Rijksuniversiteit Utrecht.

(Advertentie)

Help Armenië!

Deze week sturen wij vrachtauto's naar Armenië. Met kleding, voedsel en medicijnen. We helpen snel.

U ook?

Giro: 29.62.556 t.n.v. stichting „Vervolg Christendom” Naarden.
Tel.: 02159-43024.